

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Складовим елементом міжнародного економічного співробітництва є зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) суб'єктів господарювання різних країн. В умовах глобалізації поняття “зовнішньоекономічна діяльність” знаходиться у межах національної економіки і об'єднує в собі різні економічні відносини суб'єктів країни з суб'єктами з інших країн і з міжнародними організаціями.

Вивчення і вдосконалення теоретичних аспектів ЗЕД підприємства, як основної ланки зовнішньоекономічної діяльності держави, є достатньо актуальним. Розгляд теоретичного аспекту потребує додаткових досліджень в напрямку оцінки ступеня впливу різних факторів і розробки мотиваційного механізму ЗЕД підприємства в сучасних умовах господарювання.

Метою дослідження є узагальнення підходів до визначення суті зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Зовнішньоекономічна діяльність є процесом реалізації зовнішньоекономічних зв'язків. Взаємини між поняттями «зовнішньоекономічні зв'язки» і «зовнішньоекономічна діяльність» полягають в наступному. Зовнішньоекономічні зв'язки відносяться до рівня макроекономічного (міждержавного) регулювання, а зовнішньоекономічна діяльність - до мікрорівня, тобто до рівня фірм і підприємств. Функції зовнішньоекономічних зв'язків країни перш за все спрямовані на забезпечення експортних поставок та міждержавних економічних угод.

Становлення ринкових відносин на сучасному етапі вимагає подвійного розгляду проблематики зовнішньоекономічної діяльності:

- по-перше, як об'єкта цілеспрямованого організаційно-економічного впливу з метою стимулювання підприємницької активності та налагодження стійких самостійно регульованих ринкових зв'язків і механізмів;
- по-друге, як прискорювача прогресивних перетворень у структурі суспільного відтворення, джерела передових технологічних та організаційних ідей в галузі керування суспільно-виробничими системами [1, с. 12].

Економічна енциклопедія тлумачить ЗЕД як сферу економічної діяльності держави і підприємств, яка тісно пов'язана із зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів, іноземними кредитами і інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів [2, с. 44]. Е.Ф. Прокушев під ЗЕД розуміє сукупність форм прояву міжнародних економічних відносин, визначаючи її як процес становлення і функціонування господарських зв'язків між суб'єктами міжнародної економіки [3, с. 10]. Зовнішньоекономічна діяльність є сукупністю виробничо - господарських, організаційно - економічних і комерційних функцій фірм та підприємств, пов'язаних із співпрацею з іноземними партнерами [4, с.10].

Наведені вище визначення дозволяють узагальнити суть ЗЕД, яку можна трактувати як сукупність напрямків, форм і методів торгівельно-економічного, науково-технічного співробітництва, а також кредитних і валютно-фінансових відносин країни, підприємств з зарубіжними державами та підприємствами з метою ефективного використання переваг міжнародного розподілу праці. Зазначимо, що під поняття зовнішньоекономічної діяльності не підпадає господарська взаємодія підприємств різної національної при належності, якщо вони знаходяться і функціонують на території однієї держави. Це пов'язано з тим, що кожна країна має свій економічний національно-відтворювальний комплекс.

Як будь-яка діяльність, зовнішньоекономічна діяльність базується на головних правилах, яких дотримуються керівники і спеціалісти апарату управління в процесі прийняття тих або інших рішень. Ці правила можуть бути декларовані в спеціальних документах або ж бути своєрідною традицією, нормою, звичаєм. Частіше за все це поєднання.

Можна виділити три рівні принципів зовнішньоекономічної діяльності: загальні, специфічні і національні:

1. Загальні принципи зовнішньоекономічної діяльності — це невелика кількість загальновизнаних у всьому світі правил, що стали своєрідними загальновідомими істинами (аксіомами), яких дотримуються усі учасники міжнародних ділових операцій. Перелік цих принципів зводиться до трьох головних:

- науковість - розвиток діяльності відповідно до об'єктивних економічних законів, дотримання яких у практиці управління міжнародними діловими операціями передбачає виявлення організацією попиту і

пропозиції на її продукцію за кордоном, рівня цін, співвідношення їх із витратами в країні-експортері та ін.;

- системність - між окремими складовими діяльності існують міцні взаємозв'язки;
- взаємовигідність - кожен партнер, що приймає участь у міжнародних операціях, одержує свій прибуток, отримання якого потребує ретельного аналізу, врахування, розмежування різноманітних потоків прибутків і витрат.

2. Специфічні принципи ЗЕД закріплено у відповідних міжнародних правових актах і є обов'язковими для виконання всіма державами, що підписали той або інший акт.

3. Національні принципи ЗЕД закріплюються в законодавчих актах відповідних країн. Оскільки всі країни користуються тією чи іншою мірою механізмів державного регулювання ЗЕД, то існує і відповідна правова основа таких дій. Система згаданих принципів включає: суверенітет, свободу, юридичну рівність й недискримінацію, верховенство закону, захист інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, еквівалентність обміну.

Аналіз різних досліджень дозволяє виділити характерні особливості зовнішньоекономічної діяльності:

- ЗЕД є складовою частиною загальноекономічної діяльності. Через канали зовнішньої торгівлі забезпечується реалізація на зовнішньому ринку виробленої в країні експортної продукції, а за рахунок імпорту більш повно задовольняються внутрішні потреби в різноманітних товарах виробничого і споживчого призначення;
- ЗЕД тісно пов'язана із зовнішньополітичною діяльністю і здатна активно сприяти реалізації зовнішньої політики країни економічними методами, зокрема шляхом продажів і закупівель товарів, життєво важливих для економіки тих або інших країн. Існує багато прикладів з практики міжнародних відносин, коли успішний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків з іноземною державою сприяв нормалізації з нею дипломатичних відносин.

Як і будь-який вид господарської діяльності ЗЕД включає чотири етапи: виробництво, розподіл, обмін і споживання. Суб'єкти ЗЕД - це фізичні і юридичні особи з різних країн, а також їх об'єднання (наприклад, зарубіжні підприємці, підприємства, фірми і так далі). Часто суб'єктом ЗЕД може виступати держава. Об'єкти ЗЕД - це те, на що направлена торгова діяльність її суб'єктів (певні види товарів, різні види ресурсів) [5, с. 136].

Існує чимало класифікацій видів зовнішньоекономічної діяльності, оскільки в різних випадках можуть використовуватися різноманітні критерії.

О.А. Кириченко до числа основних видів ЗЕД включає: міжнародну торгівлю, міжнародний лізинг, використання активів із –за кордону, контрактні форми ЗЕД, міжнародні інвестиції [6, с. 37].

Основними формами ЗЕД, на думку К.В. Захарова, В.П. Бочарникова, В.В. Липовського, А.К. Захарова, А.В. Циганок, є:

1. Торгівля. За допомогою цієї форми здійснюється купівля – продаж товарів широкого споживання, устаткування, відбувається товарний обмін (бартер) продукцією, здійснюється купівля – продаж продукції інтелектуальної праці, ліцензій і «ноу-хау», інжинірингової продукції.
2. Сумісне підприємництво. Дана форма зовнішньоекономічних зв'язків реалізується у вигляді інвестиційних проєктів у всіх сферах промисловості, науки, освіти, медицини, кредитно-фінансовій сфері.
3. Надання послуг. Велике розповсюдження в міжнародному бізнесі набули посередницькі, банківські, біржові послуги, страхування, туризм, міжнародні перевезення вантажів. Швидко зростає об'єм послуг, які надають комп'ютерні мережі, наявні в розвинених країнах світу.
4. Співпраця. Все більшого значення в зовнішньоекономічних зв'язках набувають наукова, технічна і економічна співпраця [7].

Зважаючи на різноманіття форм зв'язків, існує безліч видів зовні-економічних операцій (табл. 1) [4, с. 9].

Таблиця 1
Класифікація зовнішньоекономічних операцій

Ознака класифікації	Види операцій
За напрямками торгівлі	Експортні, імпорتنі, реекспортні, реімпорт
За групами товарів	Купівля - продаж машин і устаткування, сировинних продовольчих, непродовольчих товарів та ін.
За ступенем готовності товару до продажу	Постачання готової продукції, вузлів і деталей для збірки, комплектного устаткування і так далі
Товарообмінна торгівля	Зустрічні закупівлі, бартер, переробка давальницької сировини.
Торгівля науково - технічними досягненнями і надання послуг	Купівля - продаж ліцензій, «ноу-хау», факторинг, інжиніринг; при здійсненні підряду оренди, лізингу, туризму, інформатизації, перевезень на транспорті та ін.
Торгово - посередницька діяльність	Консигнаційні, комісійні, агентські брокерські
Торгівля змагального типу	Аукціон, міжнародні торги, біржова торгівля

До приведеної вище класифікації в ознаку «торгівля змагального типу» слід додати такий вид операції, як тендер.

Основною метою, з якою підприємства займаються ЗЕД, є максимізація прибутку за рахунок використання ефекту масштабу. Досягнення цієї мети не вичерпує всі елементи мотиваційного механізму, який, з нашої точки зору, складається із наступних мотивів (рис. 1).

Не слід залишати поза увагою фактори, які ставлять під сумнів доцільність підприємства займатися ЗЕД:

- рівень прибутку від ЗЕД може виявитись насправді значно нижчим, ніж планувалось, через нестабільність економічної або політичної ситуації за кордоном;
- модифікація товару для відповідності його вимогам закордонного ринку може виявитись надто витратною;
- проникнення і закріплення на закордонному ринку буде вимагати значних коштів;
- застосування урядом країни-імпортера нетарифних бар'єрів на шляху експортованого товару поставить під загрозу бізнес на цьому ринку.

Ухвалення рішення про вихід на зовнішній ринок і вибір певних форм міжнародного підприємництва повинні бути засновані на розробці цільової функції ЗЕД підприємства виходячи з аналізу внутрішніх можливостей і впливу зовнішніх чинників.

Рис. 1. Елементи мотиваційного механізму ЗЕД

Дані чинники узагальнені на рис. 2.

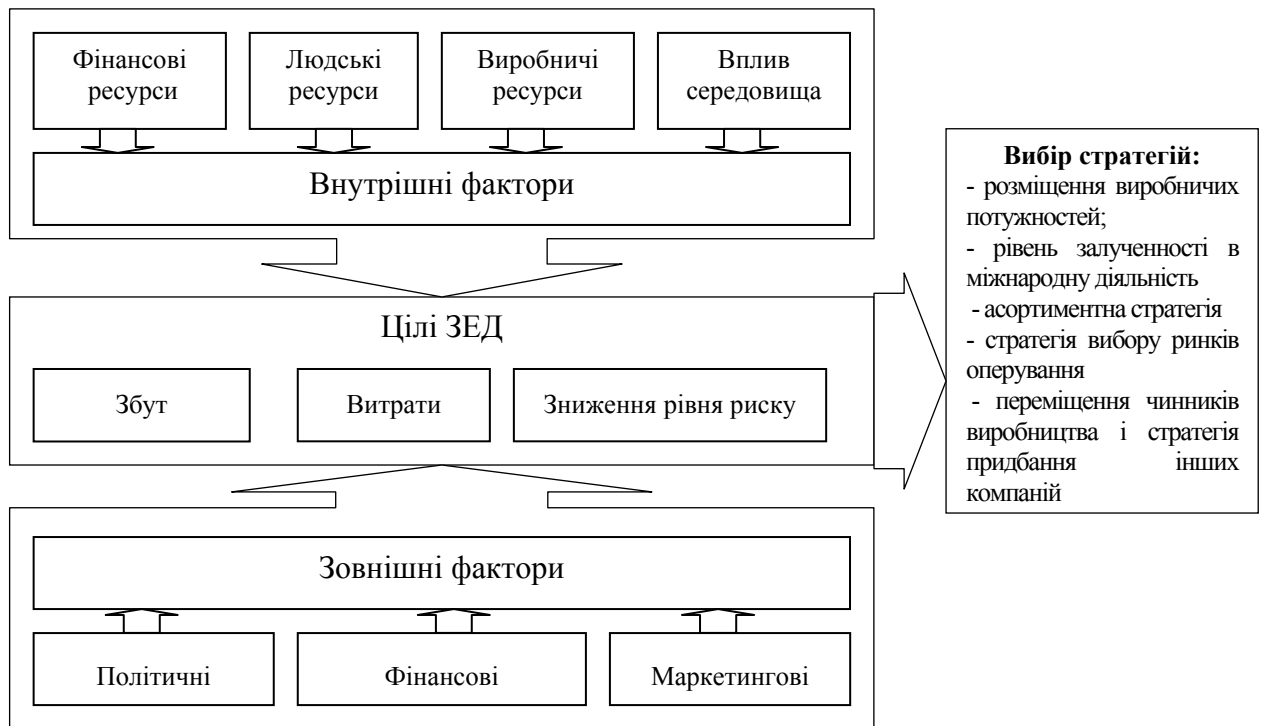

Рис. 2. Фактори та цілі зовнішньоекономічної діяльності

Вихід підприємства на зовнішні ринки зазвичай є тривалим еволюційним процесом. Досвід показує, що систематичне, поступове набуття досвіду в зовнішньоекономічній діяльності — найкращий, а в багатьох випадках і єдиний шлях до стабільного успіху. Таким чином, досягнення мети ЗЕД пов'язано з низкою мотивів, які складають мотиваційний механізм ЗЕД підприємства. Але остаточне рішення про вихід на міжнародний ринок і вибір певних форм міжнародного співробітництва повинні відповідати цілям підприємства на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів впливу.

Література

1. Агєєв Є.Я., Чепінога В.І. Зовнішньоекономічна діяльність: основи, маркетинг, менеджмент, облік, ефективність: Навч. пос.: Харків, 2006. – 480 с.
2. Мельник Л.Г. Экономика и информация: Экономика информации и информационная в экономике: Энциклопедический словарь. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. -384 с.
3. Прокушев Е.Ф. Внешнеэкономическая деятельность. – М.: ИВЦ Маркетинг, 1999. – 208 с.
4. Гофман Н.Ф., Маховікова Г.А. Основы внешнеэкономической деятельности. – СПб: Питер, 2001. – 208 с.
5. Соловійова Л.В., Міщенко В.А. Путівка в менеджмент ЗЄД. – Х.: Фактор, 2008. -384 с.
6. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. – 3 –тє вид., перероб і доп. – К.: Знання – Прес, 2002. – 384 с.
7. Захаров К.В., Бочарников В.П., Липовский В.В., Захаров А.К., Циганок А.В. Логистика, эффективность и риски внешнеэкономических операций. -2-е изд., доп. – К.: Эльга, Ника – Центр, 2004. – 260 с.